

INSTRUMENTE LEGALE PENTRU CREȘTEREA RESPECTĂRII DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR

LEGAL INSTRUMENTS TO INCREASE RESPECT FOR INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Mr.asist.univ.drd. Cosmin IVANCIU*
Lt. Viana POPICA**

Actorii umanitari, cum este Comitetul Internațional al Crucii Roșii, încurajează părțile la un conflict să cuprindă norme de drept internațional umanitar în doctrinele acestora, în sesiunile de antrenare a combatanților, în cadrul regulilor de angajare și oferă părților sprijinul necesar în acest sens. Prevederi ale dreptului internațional umanitar pot fi cuprinse în documente legale, precum acordurile speciale, declarațiile unilaterale, coduri de conduită, acorduri de încetare a focului sau acorduri de pace. Scopul acestui articol este de a prezenta utilitatea, dar și limitările adoptării unor astfel de documente.

Humanitarian actors, such as International Committee of the Red Cross, embolden parties in an armed conflict to encapsulate norms of international humanitarian law within their doctrines, during training sessions of combatants, within their rules of engagement and, for that purpose, furnish support for all the parties involved. Provisions of international humanitarian law may be encompassed in legal documents, such as special agreements, unilateral declarations, codes of conduct, cease fire agreements or peace agreements. The aim of this paper is to highlight the utility, as well as the limitations of adopting such documents.

Cuvinte-cheie: drept internațional umanitar; acord special; declarație unilaterală; cod de conduită; acord de încetare a focului; acord de pace.

Keywords: international humanitarian law; special agreement; unilateral declaration; code of conduct; cease fire agreement; peace agreement.

Strategia de lucru a actorilor umanitari se bazează, de obicei, pe atingerea a trei niveluri: sensibilizarea factorilor de decizie cu privire la problema existentă și dezvoltarea unei relații de dialog cu aceștia, promovarea normelor dreptului internațional umanitar prin diseminare și antrenarea în acest domeniu și, ca o ultimă etapă, integrarea acestor prevederi de drept în planurile legal, educațional și operațional. Scopul final este de a influența atitudinile și comportamentul pentru a

îmbunătăți protecția civililor și a altor victime ale conflictului armat, de a facilita accesul la aceste victime și de a îmbunătăți securitatea personalului cu atribuții din punct de vedere umanitar. Acordurile speciale, declarațiile unilaterale, codurile de conduită, acordurile de pace sau acordurile de încetare a focului se numără printre documentele către adoptarea cărora se îndreaptă eforturile susținute ale celor ce activează în domeniul protecției victimelor conflictelor armate. Unul dintre principalii promotori ai protecției victimelor conflictelor armate este Organizația Națiunilor Unite. De altfel, „aplicarea regulilor de protecție a victimelor se face prin aplicarea dreptului internațional umanitar în cadrul mecanismelor Națiunilor Unite pentru drepturile omului”¹.

*Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”
Brașov

e-mail: cosmin.ivanciu@afahc.ro

**Școala Națională de Studii Politice
și Administrative, București

e-mail: viana_brasov2004@yahoo.com

Acorduri speciale

Acordurile speciale dau posibilitatea părților la un conflict armat să declare în mod expres că se angajează să respecte normele dreptului internațional umanitar. Deoarece se bazează pe consensul părților, acordurile speciale pot constitui o încurajare pentru acestea de a stabili și alte reguli suplimentare pe care le vor respecta.

Un acord special între părțile la un conflict poate stabili reguli noi, ce detaliază anumite obligații de drept internațional umanitar și le particularizează la specificul conflictului respectiv (acordul constitutiv) sau poate doar să întărească, să reia prevederile legale pe care cele două părți sunt obligate oricum să le respecte, independent de semnarea acordului (acord declarativ).

Din punct de vedere al *utilității*, un acord special poate fi considerat ca fiind o recunoaștere deschisă a legii aplicabile într-un anumit conflict sau ca un set extins de prevederi de drept internațional umanitar, ce trece de limitele deja aplicabile ale acestor norme și care constituie un angajament ce oferă garanții că părțile aflate în conflict vor respecta legea.

Un acord special va constitui baza intervențiilor ce vor urma în cazul nerespectării legii conflictelor armate. Faptul că un lider, pentru fiecare parte implicată în conflict, lider ce poate fi identificat, a semnat acordul special, asumându-și responsabilitatea de a face ca acordul să fie respectat, nu numai că furnizează o persoană de contact pentru reprezentarea viitoare a unei părți, dar, de asemenea, transmite un semnal clar, către forțele proprii, de a acționa conform prevederilor legii și acordului special semnat. În plus față de acestea, având în vedere că acordul va fi făcut public, un număr mare de actori umanitari, și nu numai, vor fi conștienți de existența unui asemenea document și vor fi capabili să sprijine părțile în respectarea angajamentelor asumate.

Un acord special este, de asemenea, folositor atunci când este neclară încadrarea legală a unui conflict sau atunci când părțile la un conflict sunt în dezacord în această privință. Evident, nu este nevoie de un acord special pentru o asemenea încadrare, dar este de ajutor, deoarece, în plus față de prevederile legale existente deja și care obligă părțile independent de voința acestora, un angajament expres în acest sens nu face decât să întărească norma deja aplicabilă.

Nu în ultimul rând, un beneficiu enorm al acordurilor speciale este acela că aduce față în față

părțile la un conflict armat, iar acestea vin pregătite pentru a negocia.

Din punct de vedere al *limitărilor* unui asemenea act, precizăm că acordurile speciale sunt mai puțin întâlnite în practică decât alte instrumente juridice. O posibilă cauză este aceea că, în special în situația conflictelor neinternaționale, statul refuză să se așeze la masa negocierilor cu o grupare armată ce i se opune, considerând că o atare atitudine ar oferi un anumit grad de legitimitate grupării opozante. Cu toate acestea, Articolul 3 Comun Convențiilor de la Geneva² stipulează, în mod neechivoc, că un acord special nu influențează sub nicio formă statutul legal al părților la conflict.

În practică, un acord special poate fi o soluție în cazul unui conflict ce, în aparență, nu pare a avea nicio rezolvare sau atunci când are loc de pe poziții mai mult sau mai puțin egale. Spre exemplu, atunci când într-un conflict între un anumit stat și o grupare armată, gruparea deține controlul unei semnificative părți din teritoriu, are o structură de comandă etc.

Un alt obstacol în calea încheierii unui acord special poate fi caracterul refractar al comportamentului părților angajate în conflict de a-și asuma și mai multe obligații legale decât ar dori să respecte.

Uneori, în *practică* părțile la un conflict sunt abordate de terțe părți ce sugerează și le sprijină în negocierea termenilor acordului special.

În 1995, spre exemplu, la invitația Comitetului Internațional al Crucii Roșii, diferitele părți la conflictul din Republica Bosnia și Herțegovina au încheiat un astfel de acord special³. Chiar dacă acordul a avut un impact limitat din punct de vedere al încălcărilor dreptului internațional umanitar, din conținutul său se pot trage multe învățăminte. Textul înțelegerii începe cu angajamentul pe care și-l iau părțile de a respecta și de a se asigura că sunt respectate prevederile Articolului 3 Comun celor patru Convenții de la Geneva. Părțile au convenit să prevadă reguli adiționale referitoare la protecția răniților, bolnavilor și naufragiaților, a spitalelor și a altor unități medicale, precum și a populației civile. Aceste prevederi adiționale se refereau și la tratamentul prizonierilor de război, conducerea ostilităților, asistența acordată populației civile și respectarea emblemei Crucii Roșii. Prevederi exprese au fost înscrise în acord cu scopul de a facilita implementarea documentului. De asemenea, a fost inclus un angajament de a ancheta

orice presupusă violare a dreptului internațional umanitar și de a parcurge toate etapele necesare pedepsirii celor găsiți vinovați de aceste fapte. De asemenea, au fost numiți ofițeri de legătură și au fost emise garanții de securitate pentru personalul Crucii Roșii.

Printre alte exemple mai pot fi enumerate acordurile încheiate în 1962 în Yemen sau cel încheiat în 1967 în Nigeria, ambele negociate de Crucea Roșie, ambele conținând angajamente de a respecta normele impuse de Convențiile de la Geneva din 1949.

Unele acorduri se referă atât la dreptul internațional umanitar, cât și la drepturile omului. Spre exemplu, Acordul de la San José asupra drepturilor omului, încheiat în 1990 între Guvernul din El Salvador și gruparea *Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* (FMLN) cuprinde angajamente de respectare a Articolului 3 Comun celor patru Convenții de la Geneva, a Protocolului II, precum și diferite reguli ale drepturilor omului⁴. *Acordul asupra respectării drepturilor omului și a dreptului internațional umanitar*, încheiat în 1998 între guvernul din Filipine și Frontul Național Democrat din Filipine (National Democratic Front of Philippines – NDFP) este un alt exemplu în acest sens⁵.

Angajamentele asumate prin semnarea acordurilor speciale de părțile la un conflict sunt folosite ulterior ca bază pentru diferite intervenții ale actorilor umanitari ce solicită fie respectarea dreptului internațional umanitar, fie soluționarea unei probleme operaționale specifice conflictului. Spre exemplu, Comitetul Internațional al Crucii Roșii s-a bazat pe acordul încheiat în 1992 pentru a solicita părților să pună în aplicare angajamentele asumate și să permită Comitetului asigurarea de asistență și protecție victimelor conflictelor. Alți actori umanitari și-au bazat, de asemenea, acțiunile pe angajamentele asumate în acorduri speciale, cum este cazul Organizației Națiunilor Unite, care a făcut referire la acordul încheiat în 1990 pentru a demara misiunea de observare din El Salvador (ONUSAL).

Declarații unilaterale

Părțile la un conflict armat pot emite declarații unilaterale (sau declarații de intenție) prin care își asumă angajamentul respectării dreptului internațional umanitar. Uneori părțile la conflict au inițiativa și fac, în mod public, astfel de declarații,

alteori este necesară implicarea actorilor umanitari de a lua inițiativa, de a negocia și de a primi declarațiile.

Dacă în cazul unui conflict internațional situația, din punct de vedere legal, poate fi destul de clară, statele putând încheia și ratifica tratate, nu același lucru se poate afirma despre părțile implicate într-un conflict neinternațional. Chiar dacă părțile la conflict sunt limitate, din punct de vedere legal, în acțiunile lor, grupările armate nu pot încheia sau ratifica tratate, doar statele au această prerogativă. Ca urmare, aceste grupări pot considera că nu sunt obligate să respecte prevederile dreptului conflictelor armate. Mai mult decât atât, lipsa exprimării unor angajamente exprese de respect față de lege poate împiedica eforturile de diseminare a regulilor aplicabile în timp de conflict și de încurajare a respectării acestora. Astfel, o declarație unilaterală oferă unui grup armat oportunitatea de a-și exprima angajamentul de a respecta normele dreptului internațional umanitar.

Trebuie precizat că grupările armate sunt oricum limitate în acțiunile lor de prevederile și regulile dreptului internațional umanitar aplicabile conflictului respectiv, aici fiind incluse Articolul 3 Comun Convențiilor de la Geneva din 1949, dreptul internațional umanitar cutumiar sau Protocolul Adițional II la Convențiile de la Geneva din 1949, indiferent de emiterea sau nu a unei declarații unilaterale.

Din punct de vedere al *utilității*, declarația unilaterală oferă grupării armate oportunitatea de a-și manifesta în mod explicit supunerea față de lege. Acest aspect oferă ierarhiei de comandă a unui grup armat posibilitatea de a-și asuma responsabilitatea pentru respectarea normelor legale de către membrii săi. De asemenea, declarația poate fi utilă pentru diseminarea regulilor dreptului internațional umanitar în rândul membrilor grupului armat. Și, nu în ultimul rând, negocierea unei declarații unilaterale este utilă abordării viitoare și dialogului cu liderii unei grupări armate.

Din punct de vedere al *limitărilor* unui astfel de document, s-a sugerat de multe ori că grupările armate emit declarații unilaterale din motive politice și că angajamentele pe care și le asumă au puține șanse de a fi și implementate. Chiar dacă ar putea fi cazul, deseori, considerentele politice sunt cele care motivează și statele să semneze tratate și să-și asume angajamente. Acest lucru nu împiedică

comunitatea internațională de la a accepta și a încuraja semnarea angajamentelor respective.

În *practică*, există o lungă istorie a grupărilor armate ce au emis declarații unilaterale, exprimându-și intenția de a se supune prevederilor dreptului internațional umanitar.

Conținutul declarațiilor unilaterale se poate referi la anumite prevederi ale unor tratate (spre exemplu, declarația Frontului de Eliberare Națională în Algeria⁶, în 1956) sau poate enumera regulile pe care gruparea își asumă angajamentul de a le respecta, fără a face referire la vreo prevedere, în mod special (cum este spre exemplu declarația emisă de Armata de Eliberare Națională – *Ejército de Liberación Nacional* din Columbia, în 1995⁷).

În afară de situația în care grupările armate fac declarații unilaterale din proprie inițiativă, actorii umanitari solicită, uneori, acestor grupări să emită declarații prin care să-și exprime angajamentul de a respecta dreptul internațional umanitar. De asemenea, într-o declarație unilaterală pot fi incluse aspecte referitoare la garantarea securității angajaților ce desfășoară acțiuni umanitare în zonele aflate sub controlul grupării armate respective, precum și alte aspecte ce clarifică anumite situații specifice conflictului în cauză. Solicitățile pot fi confidențiale sau făcute publice. Odată primită o declarație, actorii umanitari încurajează gruparea armată ce a emis-o să implementeze toate măsurile pe care s-a angajat să le respecte. În plus, declarațiile unilaterale pot fi folosite pentru abordări ulterioare, fie pentru a discuta despre presupuse acuzații de încălcare a normelor dreptului internațional umanitar, fie pentru a înainta grupării armate scrisori de apel prin care să le fie reamintite angajamentele asumate.

Includerea normelor de drept internațional umanitar în codurile de conduită ale grupărilor armate

Adoptând și distribuind un cod de conduită ce conține norme ale dreptului internațional umanitar, structura ierarhică a unei grupări armate stabilește, astfel, un mecanism ce le permite membrilor săi să respecte aceste norme. Asemenea coduri de conduită, deși mai puțin făcute publice decât acordurile speciale sau declarațiile unilaterale, pot conduce la o mai bună implementare a normelor dreptului internațional umanitar în cadrul grupării. Are, de asemenea, un impact direct asupra

antrenării în domeniu a membrilor grupării și asupra diseminării acestor norme.

Într-un cod de conduită, regulile de drept internațional umanitar ar trebui prezentate sub forma unor reguli simple, ușor de înțeles de către membrii grupării. Codul de conduită ar trebui să mai cuprindă și mijloacele sau căile de implementare a normelor dreptului internațional umanitar, inclusiv sancțiunile interne, în cadrul grupului, în caz de nerespectare a acestor prevederi. Mecanisme similare sunt o practică comună a statelor ce adoptă doctrine, manuale pentru instruirea militarilor etc.

Din punct de vedere al *utilității* unui astfel de instrument, pe lângă faptul că este o formă directă de exprimare a angajamentului de a respecta normele dreptului internațional umanitar, pe baza căreia gruparea poate fi abordată în viitor privitor la respectarea lui, acest document poate avea și un impact direct asupra diseminării normelor în rândul grupării.

Faptul că lanțul ierarhic al unei grupări armate inițiază sau este de acord cu un anumit cod de conduită indică un anumit grad de putere și de influență pe care leadershipul grupării respective îl exercită. Acest fapt influențează comportamentul membrilor grupării într-o mai mare măsură decât dacă acel cod ar fi perceput ca fiind ceva impus de cineva (persoană sau organizație) din afara grupării.

Discuțiile purtate cu ierarhia unei grupări armate, fie pentru elaborarea unui cod de conduită, fie pentru includerea normelor de drept internațional umanitar într-un cod deja existent, pot fi folosite pentru abordarea grupului în sine. Perioada de timp în care se poartă negocieri referitoare la codul de conduită poate fi folosită pentru a informa gruparea asupra obligațiilor ce îi revin, obligații ce izvorăsc din tratatele internaționale semnate și ratificate sau din dreptul internațional cutumiar. De asemenea, această perioadă de discuții poate fi utilă pentru înțelegerea scopurilor politice și pentru a observa atitudinea membrilor grupării armate față de respectul normelor legale. Dacă gruparea armată a emis și o declarație unilaterală, dezvoltarea unui cod de conduită poate fi sugerată ca fiind pasul următor ce va ajuta la implementarea declarației.

Din punct de vedere al *limitărilor* acestei metode, un obstacol este acela că negocierea cu succes a unui cod de conduită va fi insuficientă pentru abordarea grupării armate ca un întreg sau pentru

a discuta cu un număr semnificativ de persoane din ierarhia grupării, cum sunt, spre exemplu, negocierile limitate la membrii politici ai grupării. Dacă nu există întâlniri și cu autoritățile militare, spre exemplu, acest lucru poate limita semnificativ succesul negocierilor. Mai mult, unei anumite grupări îi pot lipsi controlul și organizarea necesare pentru ca un cod de conduită să fie implementat în rândul membrilor acesteia.

În *practică*, numeroase grupări armate au emis, din proprie inițiativă sau încurajați de actorii umanitari, coduri de conduită pentru membrii lor. Este cazul unor grupări, spre exemplu, din Algeria, Columbia, El Salvador, Coasta de Fildeș, Liberia, Nepal, Filipine, Sierra Leone sau Sri Lanka. Acolo unde a existat voința liderilor grupărilor și unde actorii umanitari i-au putut aborda, coduri de conduită au fost emise, dar mai important decât atât au fost puse bazele unor relații pentru viitoare negocieri.

Implementarea normelor dreptului internațional umanitar în acorduri de pace sau de încetare a focului

Deseori, acordurile de pace sau de încetare a focului conțin referiri la normele dreptului internațional umanitar. Pentru o mai bună înțelegere a acestora este necesar să distingem între cele două tipuri de acorduri.

Printr-un acord de încetare a focului, părțile la conflict convin asupra suspendării ostilităților, de mule ori, dar nu întotdeauna, pentru a facilita negocierile de pace. În plus, acordurile de încetare a focului conțin angajamente pe care părțile și le asumă, de a implementa norme specifice dreptului internațional umanitar sau de a se abține de la încălcarea acestor norme.

Acordurile de pace, spre deosebire, sunt adoptate, de obicei, împreună cu așteptările de finalizare a unui conflict și că ostilitățile nu vor fi reluate. De regulă, acordurile de pace conțin obligații de drept internațional umanitar ce se vor aplica și după încheierea ostilităților și cuprind angajamente ale părților de a respecta aceste norme.

Din punct de vedere al *utilității*, un acord de încetare a focului nu garantează sfârșitul ostilităților, dar suspendarea acestora poate fi folosită de actorii umanitari pentru a reaminti părților obligațiile ce le revin din punct de vedere legal, pentru cazul în care ostilitățile vor fi reluate. Aceste angajamente

ale părților vor fi folosite ulterior pentru abordarea acestora, în caz de violări ale obligațiilor ce le revin, pentru a le încuraja la respectarea continuă a prevederilor legale.

În acordurile de pace, o declarație precisă ce conține prevederi din dreptul conflictelor armate ce se vor aplica în continuare sau vor intra în vigoare după încetarea conflictului va constitui baza ce va facilita intervențiile pentru asigurarea respectării legii.

Ca *limitări*, acordurile de încetare a focului sau cele de pace sunt negociate între părțile la conflict (state sau grupări armate), în mod obișnuit fiind supervizate de terțe părți sau de organisme intermediare neutre. Astfel, abilitatea actorilor umanitari de a influența conceperea și conținutul unor astfel de acte poate fi limitat. Trebuie subliniat că obligațiile umanitare nu trebuie omise sau negociate de dragul atingerii unor obiective politice.

În *practică*, acordurile de încetare a focului cuprind angajamente ale părților la conflict de a respecta dreptul internațional umanitar, după cum a fost cazul Acordului de încetare a focului de la Lusaka⁸, semnat la 10 iulie 1999, de toate părțile participante la conflictul din Republica Democrată Congo, și anume: Republica Democrată Congo, Namibia, Angola, Zimbabwe, Burundi, Ruanda și Uganda. Guvernul din Zambia, Comunitatea Dezvoltării Sud-Africane (Southern African Development Community – SADC), Organizația Unității Africane (Organisation of African Unity – OUA) și Organizația Națiunilor Unite au semnat acordul ca martori.

Acordurile de încetare a focului vor cuprinde, de obicei, enumerări ale diferitelor fapte, violări ale dreptului internațional umanitar, de la care părțile se obligă să se abțină. Spre exemplu, în 2002, acordul de încetare a focului dintre Angola și gruparea UNITA⁹ (Uniunea Națională pentru Independența Totală a Angolei – în portugheză: *União Nacional para a Independência Total de Angola*) a stipulat garanții de protecție pentru populația civilă și pentru proprietățile acesteia. Părțile au căzut de acord să nu desfășoare acțiuni militare împotriva populației civile și să nu distrugă proprietatea privată a persoanelor civile. Un alt exemplu este Acordul de încetare a focului¹⁰ semnat de părțile la conflictul din Sri Lanka, în 2002, care cuprinde angajamente ale acestora de a se abține de la acte de tortură sau intimidări ale populației civile¹¹.

În puls față de prevederile specifice dreptului internațional umanitar, acordurile de încetare a focului pot conține și angajamente ale părților de a permite, fără a împiedica în vreun fel, accesul actorilor umanitari pentru acordarea asistenței victimelor conflictului. Acesta este, spre exemplu, cazul acordurilor de încetare a focului semnate în 2003 în Liberia¹² sau în 1997 în Guinea-Bissau¹³.

După cum am afirmat anterior, referirile la dreptul internațional umanitar din acordurile de pace fac trimitere la normele ce continuă a fi aplicabile sau la cele ce urmează a intra în vigoare, după încetarea ostilităților și sunt însoțite de angajamentul părților de a-și îndeplini obligațiile postconflict. În practică, asemenea angajamente au inclus, printre altele, obligația de a elibera prizonierii de război (spre exemplu acordurile de pace semnate de Angola¹⁴, Coasta de Fildeș¹⁵ sau Liberia¹⁶), obligațiile părților față de persoanele evacuate, strămutate și internate (spre exemplu, acordul de pace semnat de Cambodgia¹⁷ în 1991), obligațiile autorităților civile și militare de a evalua numărul morților și dispăruților aparținând grupărilor armate sau populației civile și de a curăța de mine zonele de conflict (Acordul de pace de la Arusha, semnat de Ruanda¹⁸ în 1993).

În plus față de angajamentele postconflict descrise mai sus, acordurile de pace cuprind și prevederi legate de dreptul internațional umanitar, cum ar fi, spre exemplu, angajamente de a antrena forțele de apărare și securitate în domeniul dreptului internațional umanitar (acordul de pace și reconciliere semnat de Burundi¹⁹, în anul 2000) sau de a facilita operațiunile umanitare (Coasta de Fildeș²⁰ sau Liberia²¹).

Concluzii

Diseminarea și activitățile de pregătire sunt parte a eforturilor actorilor umanitari de a face cunoscute regulile de drept internațional umanitar și de a așeza fundația pentru discuții ulterioare pe tema respectării legii conflictelor armate. Aceste activități au ca scop influențarea acelor persoane sau grupuri ale căror acțiuni sau comportament pot influența victimele conflictelor armate sau pot ușura acțiunile actorilor umanitari. În aceste grupuri țintă sunt incluse forțele armate, forțele de poliție, forțe de securitate sau alte categorii de persoane înarmate, ca și lideri de decizie sau de opinie, situați la nivel local sau internațional.

Toate mijloacele legale anterior amintite se constituie într-un instrument adițional normelor deja existente și aplicabile. Neadoptarea niciunuia dintre instrumentele menționate nu scutește părțile la un conflict de respectarea legilor și obiceiurilor războiului. Ele dovedesc, însă, adeziunea lanțului ierarhic al unei părți la conflict sau a tuturor beligeranților, la respectarea normelor dreptului internațional umanitar și transmit un mesaj clar subordonaților în acest sens. Dacă părțile la un conflict sunt, independent de voința lor, legate să respecte normele deja existente, se poate pune sub semnul întrebării însăși utilitatea unor asemenea documente. Exceptând avantajele directe sau limitările deja prezentate, cel mai mare câștig poate fi considerat pasul pe care beligeranții îl fac spre reinstaurarea păcii, prin simpla așezarea la masa negocierilor.

NOTE:

1 Eugen E. Popescu, *Drept internațional umanitar – Dreptul conflictelor armate. Dreptul războiului*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 132.

2 *Articolul 3 Comun Convențiilor de la Geneva din 1949*, <http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Conventia%20de%20la%20Geneva%20I.pdf>, accesat la 10 februarie 2016.

3 http://theirwords.org/media/transfer/doc/1_bih_srp_ska_1995_02-1de95a47302eaa38d4fc589286620455.pdf, accesat la 28 mai 2016.

4 http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/pa_es_07261990_hr.pdf, accesat la 28 mai 2016.

5 <http://www.incore.ulst.ac.uk/services/cds/agreements/pdf/phil8.pdf>, accesat la 28 mai 2016.

6 Textul declarației este disponibil la http://theirwords.org/media/transfer/doc/sc_dz_fln_aln_1956_03-ad93ce79b5a926e49501e3d304a82b73.pdf, accesat la 28 mai 2016.

7 http://theirwords.org/media/transfer/doc/co_eln_1995_11-f5e6b47ebf049f6af76bc20fe929d588.pdf, accesat la 28 mai 2016.

8 http://www.un.org/Docs/s815_25.pdf, accesat la 22 mai 2016.

9 <http://www.refworld.org/docid/3e81949e4.html>, accesat la 22 mai 2016.

10 https://www.theguardian.com/world/2002/feb/22/sri_lanka, accesat la 22 mai 2016.

11 *Ibidem*, art. 2, paragraf 2.1.

12 Punctul 5 al acordului stipulează permisiunea de liber acces pentru agențiile umanitare. <http://www.peaceau.org/uploads/liberia-cease-17-06-200303.pdf>, accesat la 22 mai 2016.

13 Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, document nr. S/1998/825, *The ceasefire agreement, and its appendices I and II, concluded between the Government*

of Guinea-Bissau and the Self-denominated Military Junta, paragraf 5. http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GW_980826_CeasefireAgreementGuineaBissau.pdf, accesat la 22 mai 2016.

14 Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, document nr. S/22609/1991, *Peace accords for Angola*, cap. II, paragraf 3. http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/AO_910521_PeaceAccordsforAngola%28en%29.pdf, accesat la 22 mai 2016.

15 United States Institutes of Peace, *Linás-Marcoussis Agreement*, paragraf 2. http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/cote_divoire_01242003en.pdf, accesat la 22 mai 2016.

16 United States Institutes of Peace, *Comprehensive Peace Agreement Between the Government of Liberia and the Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD) and the Movement for Democracy in Liberia (MODEL) and Political Parties*, art. IX. http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/liberia_08182003.pdf, accesat la 22 mai 2016.

17 United States Institutes of Peace, *Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*, partea a III-a și a V-a. http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/agree_compopol_10231991.pdf, accesat la 22 mai 2016.

18 *Peace Agreement between the Government of the Republic of Rwanda and the Rwandese Patriotic Front*, art. 36, paragraf 4. <http://www.incore.ulst.ac.uk/services/cds/agreements/pdf/rwan1.pdf>, accesat la 22 mai 2016.

19 *Arusha peace and reconciliation agreement for Burundi*, art. 7, paragraf 17, p. 20. https://peaceaccords.nd.edu/sites/default/files/accords/Arusha_Peace_Accord____.pdf, accesat la 5 iunie 2016.

20 United States Institutes of Peace, *Linás-Marcoussis Agreement*, anexa VI, paragraf 4.

21 United States Institutes of Peace, *Comprehensive Peace Agreement Between the Government of Liberia and the Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD) and the Movement for Democracy in Liberia (MODEL) and Political Parties*, art. III, paragraf 1; art. IV, paragraf 3, lit. f).

BIBLIOGRAFIE

Popescu E. Eugen, *Drept internațional umanitar – Dreptul conflictelor armate. Dreptul războiului*, Editura Universul Juridic, București, 2011.

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, *Peace accords for Angola*, Document nr. S/22609/1991.

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. *The ceasefire agreement, and its appendices I and II, concluded between the Government of Guinea-Bissau and the Self-denominated Military Junta*. Document nr. S/1998/825.

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. *Ceasefire agreement on the Democratic Republic of the Congo*. Document nr. S/1999/815.

Agreement on human rights between the Government of El Salvador and the Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional, 1990.

Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, 1991.

Peace Agreement between the Government of the Republic of Rwanda and the Rwandese Patriotic Front, 1993.

The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, 1995.

Comprehensive Agreement on Respect for Human Rights and International Humanitarian Law between the Government of the Republic of the Philippines and the National Democratic Front of the Philippines, 1998.

Arusha peace and reconciliation agreement for Burundi, 2000.

Cease Fire Agreement Between Angola Government and UNITA, 2002.

Ceasefire agreement signed by the Government of the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka and the Liberation Tigers of Tamil Eelam, 2002.

Comprehensive Peace Agreement Between the Government of Liberia and the Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD) and the Movement for Democracy in Liberia (MODEL) and Political Parties, 2003.

Linás-Marcoussis Agreement, 2003.

Agreement on ceasefire and cessation of hostilities between the Government of the Republic of Liberia and Liberians United for Reconciliation and Democracy and the Movement for Democracy in Liberia, 2003.